Svenska språkets framtid

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

Vår Tids Lifsfrågor

SKRIFTSERIE

utgifven af SYDNEY ALRUTZ

under medverkan af

*

N:o XXIV.

Svenska språkets framtid

Af

VILH. LUNDSTRÖM Docent vid Upsala Universitet

?ången. 1902.3:e Häftet.

Distribution hos FR. SKOGLUND, Stockholm (för Sverige, Norge o. Finland) och G. E. C. GAD, Köpenhamn (för Danmark).

Pris 50 öre. **Prenumeration** å alla under året utkommande häften sker i hvarje bokhandel. 4—5 häften à omkr. 50 öre utkomma under detta år. Äfven lösa häften säljas. Postprenumeration à kr. 2:50 mottages å närmaste postanstalt.

Utgifvaren.

*

Till Redaktionen insända skrifter:

Social Tidskrift, utg. af G. H. von Koch, 1902, häft. 2—4.

Den empiriska naturuppfattningen af Allen Vannérus.

*

SVENSKA SPRÅKETS FRAMTID

AF

VILH. LUNDSTRÖM DOCENT VID UPSALA UNIVERSITET *

UPSALA 1902 UPSALA NYA TIDNINGS AKTIEBOLAG

"Må främst du stiga, du dotter af nöd, som skygg ditt öga vill täcka. Så älska vi dig att vore du död, vår kärlek skulle dig väcka. Om natten blir sömnlös, om lägret blir hårdt, vi svika dig ej på den färden, du folk, du land, du språk, som blef vårt, du vår andes stämma i världen."

Verner von Heidenstam.

*

I.

Länge befann sig vår nationella känsla på en betänklig dekadans. Ringaktningen för oss själfva och allt hvad vi själfva hade eller gjorde hade nått en utsträckning, som hos de få, hvilka redan tidigt insågo det förnedrande i denna nationella självförnekelse, väckte farhågan, att vårt folk redan hade öfverlefvat sig själft. Den, som blickade än djupare, insåg dock, att denna under en hel människoålder rådande brist på självtillit och framtidstro, icke var ett dödstecken, utan ett utslag af vårt säregna svenska lynne. Och den, som med straffpredikantens stränghet och siarens framtidsblick fastslog detta faktum, var Verner von Heidenstam, hvars lågande uppsats »Om svenskarnes lynne» betydt mera för det nationella samvetets väckande, än samtiden torde föreställa sig.

Så långt hafva vi emellertid nu kommit, att epitetet svensk ej längre är absolut nedsättande hvarken för en vara, en ort eller en tanke. Vi hafva rent af åter börjat att hoppas på framtiden, till och med något litet att arbeta på densamma, och vi glädja oss åt, när ett svenskt arbete af materiell eller ideell art vinner erkännande eller när man kan konstatera ett framsteg eller en förkofran i den svenska odlingen. Vid det nyss timade sekelskiftet kom också denna nya sinnesstämning till sin rätt i de många öfversikter öfver vårt lands förhållanden under det gångna seklet, som i tidningar och tidskrifter skådade dagens ljus. Tvifvelsutan bidrogo dessa öfversikter ytterligare att stärka vår självtillit och vårt framtidshopp, och säkert är, att dylika återblickar öfver utvecklingen under en bestämd tidrymd är af den allra största betydelse för arbetet att länka denna utveckling vidare så snabbt som möjligt och i så sund riktning som möjligt. Och de gifva oss ocksåanledning att konstatera, hvar vi hittills i någon mån tagit vara på våra nationella resurser och hvar vi — icke gjort det.

Det är emellertid en betecknande företeelse, att, så vidt jag vet, ingen enda af dessa otaliga revyer sysselsatt sig med vårt svenska språks öden under det nittonde århundradet. Detta är betecknande, säger jag, just därför, att det väl icke finnes något kulturfolk, som så litet intresserar sig för sitt språks inre och yttre utveckling som det svenska. Öfver frimärkssamlandets framsteg har jag sett öfverblickar, men öfver vårt svenska språks — ånej, huru skulle det kunna falla någon in?

Denna likgiltighet är egen för svenskar af alla klasser och af alla politiska åskådningar från rödaste rödt till gråaste grått. Knappt någon har syn för den kolossala betydelsen af denna nationalegendom — den enda, kan

man säga, i hvilken hvarje svensk har del, från den rike matadoren till den fattiga torpardottern, från professorn till den yngste folkskolegossen. Att dess maktökning eller undertryckande betyder ökade eller minskade resurser såväl i andligt som äfven i materiellt afseende för hvar och en, som har detta språk till sitt modersmål, därpå tyckas vi knappt hafva tänkt.

Liksom det nittonde århundradets stora nationalitetssträfvanden antingen gått den skandinaviska stammen i realiteten alldeles förbi eller också blott i sina afarter, såsom i Norge, gjort sig gällande, så har också en annan af vår tids stora riktningar, känslan af att gemensamhet i språk alstrar gemensamhet i odling och åskådning, förblifvit oss tämligen främmande. Om vi vistas på resor inom ett annat språkområde, hafva vi visserligen känt, att sammanträffandet med t. ex. en norrman eller än mer med en svensk finländare varit så angenämt, främst emedan vi för tankeutbytet ej behöft ty till något främmande språk. Instinktivt hafva vi kanske också förnummit, att en person, som politiskt är ett annat lands medborgare, men som talar samma språk som vi, en Helsingforsare eller en svensk-amerikan, står oss tusenfaldt närmare än andra finnar eller amerikaner. Vi hafva väl också då och då med halft intresse betraktat, hurusom språkstrider rasat rundt omi Europa och att alltså andra nationer måtte lägga en viss vikt på den utbredning och det inflytande, som deras språk kan ernå. Ja, vi hafva sett, huru på nära håll en strid kämpats om vårt eget svenska språk — en strid på lif och död, och till ett eller annat platoniskt sympatiuttalande hafva vi kanske rent af kunnat samla våra krafter. Men på det hela taget har vår lösen här hemma i Sverige i detta fall varit: hvad kommer oss allt detta vid?

Det är skäl, att vi äfven i detta afseende söka att göra bot och bättring under det nya århundradet — detta århundrade, som i så godt som alla afseenden kommer att för det svenska folket blifva ett själfbevarelsens århundrade.

*

II.

“Mit jeder Sprache, die du lernst, befreist Du einen bis dahin in dir gebundnen Geist.“

Dessa den store tyske skaldens snillrika ord tyckas till sin djupaste andemening vara okända för svenskarne. Icke så, som om de skulle hafva någon olust att tillägna sig främmande språk — tvärtom vet ju hvar och en, hurusom en person, som »spricht deutsch» eller »parle français», äfven om bägge delarne blott ske ytterst fragmentariskt, är en betydligt styfvare och mera »bildad» person än vanligt folk, som helst rör sig med sitt eget stackars svenska språk. Nej, det är i stället for känslan att det bor en djup, lifsvarm ande i modersmålet, som det svenska sinnet ännu är dödt och slutet. Och dock är, arbetade vi än med språkstudier hela vårt lif, den ande, som har sitt väsen i modersmålet, den enda, som vi helt kunna befria och helt utveckla. Fullt och helt behärskar ingen människa något språk mer an modersmålet, och blott i modersmålets ande kan hans egen fä den hjälpare, som helt uttalar, hvad han klarast tänker, djupast känner och ädlast vill.

Men blott på modersmålet kan också en människa riktigt i grund och in i de finaste detaljer förstå, hvad en annan människamenar. Modersmålet är så sammanvuxet med vårt väsen, ja utgör till den grad en integrerande del däraf, att vi icke kunna tänka oss existera utan detsamma med bibehållande af samma individualitet; det finnes ingen så långt kommen kosmopolit, att han dock icke har *ett* fädernesland, där han fåfängt skall förneka sitt medborgarskap — sitt modersmåls språkområde.

Är det nu så, att modersmålet har denna säreget stora betydelse för oss både såsom andligt alstrande och såsom andligt mottagande individer, då är det också klart, att detta språks inre och yttre styrka är af en oberäknelig vikt för individens egen utveckling och hans egna andliga resurser. I samma mån som hans modersmål är instrument för en hög odling, har han själf högre utvecklingsmöjligheter; i den mån hans modersmål har en intensiv utbredning och till sitt förfogande många kulturkrafter af skilda slag, har han själf lättare att tillägna sig såväl den nationella som den allmänt mänskliga odlingen och att själf göra sin stora eller lilla insats däri. Och detta gäller

lika väl om vetenskapsmannen som om skalden, lika väl om den finast bildade, hvars tankelif rör sig på den andliga odlingens höjder, som om den andligt sökande, hvilken med ovant öga stafvar igenom den lättfattligaste folkskrift. För dem alla betyder modersmålets styrka eller svaghet ökad styrka eller svaghet för deras eget andliga lif, ökade eller minskade resurser i kampen för tillvaron.

Dessa satser äro så självklara och i andra länder sä allmänt erkända, att det nästan förefaller löjligt att här upprepa dem, liksom innehölle de någon ny och hittills förborgad visdom; men denna visdom synes i själfva verket hafva varit förborgad för dem, som hafva svenska till modersmål, eller åtminstone för den största delen af dem. Ty eljes skulle detta vårdslösande af arbetet på dess konsolidering och utveckling, detta ringaktande af svenskan såsom uttrycksmedel för den högre odlingen, detta underskattande af språkets nationella och politiska betydelse icke hafva kunnat äga rum hos oss i den utsträckning, som faktiskt skett och hvarpå vi i det följande få tillfälle att framdraga sorgligt talande exempel.Dett enda ställe, där man nu medvetet verkat för det svenska språkets styrka och framtid, har varit Finland, och utan öfverdrift kan man säga, att den kulturbärande delen af Finlands relativt fåtaliga svenskar gjort mera för modersmålets bevarande och stärkande än Sveriges fem millioner. Att det varit yttre förhållanden, som drifvit Finlands svenskar till mera medvetet arbete, är ju visst och sant, men med någon framtidsblick skulle nog Sveriges-svenskarne hafva kunnat skönja delvis samma yttre drifkrafter — alldeles oberäknadt, att härvid de inre skälen borde vara talande och drifvande nog

Att ett lands språk med sitt område skjuter öfver landets egna politiska gränser, är för ett land ingen olycka, utan snarare en fördel. Intet visar tydligare språkets betydelse för kulturen och dess utveckling än det faktum, att kulturområden och språkområden i allmänhet sammanfalla. På det hela taget är det samma tyska kultur, som blomstrar i Wien och i München, i Zürich och i Berlin, men med olika nyanser beroende på olika ortsförhållanden och olika politiska öden. Det, som sammanhåller det hela världen famnande engelska väldet och trots all speciell amerikanism håller jämväl Förenta staternas hufvudmassa fast vid den anglosachsiska odlingsformen, är det gemensamma engelska språket, hvilket skapar samband och samhörighet äfven där det politiska bandet är löst eller för längesedan slitet. Och hvilken oerhörd makt äger icke det öfver all världen såsom »primus inter pares» erkända franska språket för bibehållande åt Frankrike af både materiell och andlig stormaktsställning!

Att Sveriges språk talas och begripes utanför landets gränser, är därför af det allra största värde: det gör vårt kulturella inflytande vida större än vårt direkt politiska, det ger oss omedelbara anknytningspunkter ute i världen, och det ger vår odling en mångsidighet, som den eljes icke skulle kunna ernå. Man skulle vara blind för att underkänna exempelvis det befruktande inflytande, som de svenska kulturerna i Sverige och Finland inbördes öfvat på hvarandra. Och den betydelse för Sverige och densvenska odlingen, som Nordamerikas millioner svenskar en gång kunna komma att hafva, kan säkert icke öfverskattas, äfven om det ännu fordras mycken tid, mycken utveckling och mycket arbete, för att det skall kunna göra sig gällande och åstadkomma ett godt resultat.

Såväl den svenska odlingens som äfven Sveriges internationella framtid hänga närmare samman, än man vanligen anar, med det svenska språkets framtid.

*

III.

Ser man på det svenska språkets rent yttre utveckling under det nittonde seklet, är den vid första anblicken verkligt storartad.

Vid 1800-talets början utgjordes svenskans enda nämnvärda språkområde af det dåvarande svenska väldet och de 1721 och 1743 till Ryssland afträdda, finska provinserna. Att ens tillnärmelsevis exakt uppgifva antalet svensktalande vid nämnda tid är icke möjligt, men säkert är, att det åtskilligt understeg 2½ millioner.

Finlands förlust medförde häri ingen minskning; den kulturbärande klassen i Finland var fortfarande svensk. Ja, i

förstone medförde den politiska förändringen i viss mån en utvidgning af det svenska språkområdet genom Viborgs läns 1812 medgifna återförening med det nya storfurstendömet Finland, i det att svenskan här åter fick sin ställning såsom officiellt språk tryggad och på nytt blef de bildades främsta umgängesspråk. Och i hela Finland är ju svenskan än i dag ett af de officiella språken och ännu så länge det mest använda bildade samtalsspråket, som åtminstone förstås af alla bildade äfven utanför de speciellt svenska trakterna. Genom denna sin säregna ställning i Finland har svenska språket alltså fått så att säga tvenne slags språkområden, nämligen dels det, som består af dem, som hafva svenska till enda modersmål, dels åter det område, där svenskan är ett fullt berättigadt språk med officiell ställning. Och dessa områden täcka hvarandra endast delvis.Att något så när exakt bestämma antalet af dem, som i Europa hafva svenska till modersmål, är icke så lätt, som det kan synas. Ty en mängd svensktalande lefva faktiskt rundt i Europa, särskildt i de större hufvudstäderna, och deras antal är fullkomligt oberäkneligt. Svenskarne i Estland, Lifland och Gammalsvenskby torde uppgå till omkring 6,000 personer. Den svensktalande befolkningen i Finland, svår att beräkna dels därför att många hafva två modersmål och slumpvis uppgifva sig för det ena eller andra, dels också därför att många med svenska till faktiskt modersmål af partihänsyn utgifva sig såsom finsktalande, torde under alla förhållanden icke understiga 370,000. De svensktalande i Sverige — alltså med borträknande af finnar och lappar — torde sannolikt med ett par hundra tusen öfverskjuta fem millioner. Svenskarne i det öfriga Europa understiga icke 25,000, men äro förmodligen långt flere. Dessa beräkningar skulle för det svenska språkområdet i Europa gifva oss en ungefärlig siffra af 5,600,000.

Det område, inom hvilket svenskan är ett erkändt officiellt språk och de bildades hufvudspråk omfattar åter helt naturligen Sverige och Finland, hvilkas sammanlagda folkmängd torde uppgå till ungefär 7,900,000 personer.

Med de skandinaviska språken inträder ju emellertid det egendomliga förhållandet, att de på grund af sin inbördes likhet öka hvarandras språkområden. I stort sedt är ju hela den skandinaviska Norden ett enda språkområde, eftersom icke blott det skrifna ordet utan äfven det talade, oafsedt hvilket af de nordiska språken som användes, förstås af alla de till någon bildning komna i hela Skandinavien. Norges och Danmarks befolkning med norskt eller danskt modersmål utgör ungefär 4,700,000. Svenskans, liksom de andra skandinaviska språkens, genuina språkområde i Europa utgör sålunda för närvarande betydligt öfver 10 millioner och med inräknande af hela Finland ungefär 12½ millioner.

Redan detta är ju en storartad utveckling — ett europeiskt språk, som höjt sig till ett fullt utveckladt kulturspråks rang och som har ett kulturområde af mer än tolf millioner människor i

Europa, är en internationell faktor, som icke skulle negligeras, om icke dess egne negligerade den.

Men det flydda århundradet har låtit jämväl ett nytt stort svenskt språkområde uppstå — i Amerika. De väldiga skaror af emigranter, som under det gångna seklet strömmat öfver Atlanten och materiellt gått förlorade för fosterlandet, tillhöra ännu till största delen det svenska språkområdet. Till stor del hafva dessa svensk-amerikaner blifvit tvåspråkiga, så att de fullt behärska både svenska och engelska, men det nedärfda språkets inneboende kraft har dock varit stor nog att äfven hos emigranternas barn, de i Amerika födda generationerna, helt eller delvis bevara det ursprungliga modersmålet. Den ständigt pågående emigrationen har uppfriskat deras svenska språk, och svenska tidningar, svensk gudstjänst, svenska nationalfester och i någon mån äfven svenska läroverk hafva bidragit att befästa detsamma. Till stort gagn för svenskans fortlefvande och utveckling i Amerika har äfven varit att svenskarnes hufvudmassa blifvit någorlunda samlad i ett par tre stater, hvarigenom svenskt språk kunnat få en centralpunkt, där det i någon mån förmått göra sig gällande — i Missouri har ju till och med guvernörsplatsen beklädts af en svensk, och Chicago är såsom *svensk* stad den tredje i ordningen i världen, i det att endast Stockholm och Göteborg hafva större svensk befolkning att uppvisa.

Att beräkna antalet svenskar i Amerika är naturligtvis synnerligen vanskligt. Statistiken i Förenta Staterna upptager visserligen för de inflyttade deras nationalitet och räknar likaledes de inflyttades barn i en särskild kolumn. Antalet i Sverige födda personer samt personer af svensk härkomst i första led kan alltså ganska väl beräknas. Däremot är den talrika tredje generationen alls icke särskildt bokförd, och de många svenska

immigranterna från Finland räknas i statistiken såsom ryssar. Härtill kommer, att visst icke alla svensk-amerikaner bo inom Förenta Staterna — i Canada finnas synnerligen betydande svenska kolonier, som dagligen tillväxa; i Central- och Syd-Amerika är svenskarnes antal däremot icke af större betydelse. I allmänhet röra siguppskattningarne af svensk-amerikanerna mellan 1½ och 2½ millioner, och sannolikt torde det verkliga antalet åtminstone öfvergå 2,000,000. Norrmän och danskar i Amerika tillhöra ju också det skandinaviska språkområdet; deras sammanlagda antal torde icke uppgå till svenskarnes, men närmar sig dock säkert halfannan million. Det skandinaviska språkområdet i Amerika omfattar sålunda cirka 3½ millioner människor. Om “Det svenska språket i Amerika“ föreligger en liten broschyr af svensk-amerikanen Gustav Andreen (Verdandis småskrifter 1900). Många värdefulla upplysningar stå äfven att hämta i Carl Sundbecks innehållsrika bok “Svenskarne i Amerika, deras land, antal och kolonier“ (Stockholm 1900).

Äfven i andra världsdelar och särskildt i Australien finnas icke obetydliga svenska kolonier, men öfver dessa svenskar i förskingringen finnes, så vidt jag vet, icke ens någon approximativ statistik.

Sammanfatta vi det nu sagda, visar det sig onekligen, att det svenska språkområdets utveckling under de senaste hundra åren varit enastående storartad. I den dag, som är, finnes det minst *7½ millioner* människor, som hafva svenska till modersmål, och i gemenskap med de andra skandinaviska språken har svenskan till sitt förfogande en folkstock af öfver *16 millioner*, inom hvilken den antingen uteslutande användes eller af alla i någon mån bildade förstås.

För visso en lysande utveckling, ägnad att ingifva stolthet och framtidshopp!

*

IV.

Detta är medaljens rätsida. Men den har äfven en frånsida, en mycket mörk och betänklig sådan. En del af de mörkaste dragen på denna frånsida må här påpekas; de visa säkrare än kanske något annat, hvarthän arbetet för det svenska språkets framtid bör riktas.

Bortsedt från de visserligen mycket betydelsefullaskandinaviska syskonfolken, står vårt modersmål nu mera isoleradt än för hundra år sedan. Detta beror på två orsaker. Den ena är den, att Sverige sedan dess genom förlusten af de sista bland sina tyska provinser mist fotfästet på kontinenten. Så länge Pommern var svenskt och Greifswald var ett svenskt universitet, kunde Sveriges språk alltid i någon liten mån göra sig gällande åtminstone i Norra Tyskland. Svenskar kommo dit såsom professorer vid universitetet eller ämbetsmän i förvaltningen och förde sitt svenska språk med sig åtminstone så till vida, att man nödgades erkänna dess existens och existensberättigande. Nu äro de, som söder om Östersjön känna det svenska språkets tillvaro såsom ett högt utveckladt kulturspråk, tämligen lätt räknade, och de, som verkligen göra sig den för en tysk icke särdeles stora mödan att hjälpligt förstå detsamma, ännu färre.

Af mindre betydelse, men dock värdt att i detta sammanhang antecknas, är den obestridliga minskning, som svenskans lokala språkområde rundt Östersjön undergått. Från att hafva varit kustfolkets modersmål från Uleåborg ända ned till Rigaviken, har det af finskan, såsom nedan närmare skall beröras, på en mängd ställen »trängts i sjön» eller fått sin kustrand förtunnad, och i Estland och Lifland återstå nu blott obetydliga språköar af den fordom så godt som sammanhängande svenska kusten — framför allt estniskan, men äfven tyskan och ryskan hafva där utträngt svenskan. På Dagö fanns fordom en talrik svensk befolkning; nu uppgå svenskarne därstädes, enligt mig från ort och ställe lämnade uppgifter, knappt till 100 personer. Kumo älfs dal från Björneborg inåt Finland var fordom en kraftig svenskspråkig kil in i det finska språkområdet, hvilken nu är alldeles försvunnen. Och gå vi tillbaka till 1600-talet, bodde svensktalande befolkning ända bort mot Saimen och Ladoga. Den lokala förminskningen af svenskans språkområde öster om Östersjön är alltså stor och oomtvistlig.

Den andra orsaken till svenskans isolering är mindre speciell och gäller egentligen alla språk med mindre eller

glesare befolkadtspråkområde. Det finnes äfven på språkens täflingsbana en imperialism lika väl som på de politiska väldenas. Under det nyss gångna århundradet hafva de större språken — främst tyskan och engelskan — vuxit i makt i en så enorm grad, att de hota att alldeles förkväfva de mindre språken. Öfverhufvud kan man säga att det år 1900 blifvit långt värre an år 1800 för ett mindre kulturspråk att häfda sin jämbördighet med de större kulturspråken. Det internationella världsspråkets, latinets, aflösande af de nationella språken, något som man ännu i dag äfven i de mindre länderna i obegriplig förblindelse betraktar såsom en vinst för mänskligheten, blef de till folknumerären mindre språkområdenas olycka. Det gaf första impulsen till ett språktyranni och ett öfversitteri från de större och med större politisk eller ekonomisk makt utrustade språkområdenas sida, som hotar att lyckas i sitt faktiskt kulturfientliga sträfvande. Ty det är blott på sitt eget språk, som en nation kan utkristallisera de bästa och finaste bidrag, som den förmår lämna till den allmänmänskliga odlingens framsteg. Och täflingen med de större språken blir för det mindre språket än svårare, i samma mån som det inom sitt område har öfverlöpare, som böja sig för makten och äflas att på de stora främmande språken uttala sina bästa bidrag till mänsklighetens odlingsarbete. Dylikt öfverlöperi betraktas särskildt hos oss i våra dagar såsom något synnerligen berömvärdt och tacknämligt. Under tiden ökas det stackars svenska språkets isolering och ringaktningen för detsamma.

Medaljens andra afvigsida står att finna i de utsatta och djupt sårbara punkter, som svenskans ställning för närvarande har utanför Sveriges gränser. Först och främst är situationen i Amerika ganska problematisk. Det är visserligen sant, att i Norra Amerika finnas i denna stund minst två millioner människor, som ha svenska till verkligt modersmål. Men dessa svenskars språkmedvetande uttunnas för hvarje ny generation, som ser dagen i Amerika och hvars förbindelse med moderlandet försvagas. Därtill kommer, att dessa svenskar sakna fullt betryggandesammanhållning i språkligt hänseende och ständigt äro utsatta för engelskans öfverväldigande makt. Det konserverande element, som en gemensam högre kultur alltid innebär, hafva de hittills saknat, ty de allra flesta emigranterna hafva naturligen tillhört den kroppsarbetande klassen. Först med de i Amerika födda andra och tredje generationerna af föräldrar, som kämpat sig fram till ekonomiskt oberoende, hafva högre odlingsintressen framträdt, men dessa söka med nödvändighet sin tillfredsställelse så godt som uteslutande inom den anglosachsiska kulturvärld med amerikansk färgning, som ligger dem närmast, om ej snart genomgripande åtgärder till den svenska kulturens favör vidtagas. Sker ej detta, är det en tidsfråga, huru länge de amerikanska svenskarne skola behålla sitt modersmål, men man kan befara det värsta.

Svårast kännbar är dock den svaga och allt mera angripna ställning, som svenskan har i Finland, och dess svårigheter därstädes äro desto mera kännbara, som det är ett verkligt svenskt kulturcentrum det här gäller. Och i Finland hotas svenskan dessutom af två motståndare samtidigt — finskan och ryskan.

Det är ett längesedan konstateradt faktum, att i Finland svenskan som folkspråk har svårt att i sin utveckling hålla jämna steg med finskan och dessutom här och där rent af uttränges af densamma. Finskans framryckande mot kusterna är ett fenomen, som på olika sätt förklaras, men förnekas kan det icke. år 1880 utgjorde den finsktalande befolkningen 85,2 % af landets folkmängd och svenskarne 14,3 %; år 1890 voro samma siffror 86,07 och 13,56 — alltså på tio år en afgjord förändring till svenskans nackdel. Några senare siffror har jag, då detta skrifves, icke till mitt förfogande, men sannolikt är svenskan fortfarande på retur. Många orsaker samverka till detta för svenska språket bedröfliga resultat; främsta orsaken torde emellertid ligga i svenskens ackomodationslust och ackomodationsförmåga, hvilka göra, att i samvaro mellan svenskar och finnar — lika godt om denna samvaro består i äktenskap, arbetsgemenskap eller husbondeförhållande — svensken tillägnar sig finskan, under det att finnen alls icke gör sig mödan attlära svenska. Så förfinskas under den växande inflyttningen från de finska trakterna by efter by, socken efter socken, stad efter stad. I detta senaste afseende äro särskildt Helsingfors och Vasa typiska exempel.

Medan detta undanträngande af svenskan pågår i de breda folklagren, pågår som bekant en sådan ännu våldsammare inom de bildade klasserna. På alla områden tränger finskan fram, icke längre blott med den berättigade afsikten att nå full jämbördighet med svenskan, utan i medveten åtrå att uttränga densamma. En generation har redan vuxit upp, som ej mera fått sig den högre bildningen meddelad blott på svenska, utan delvis

uteslutande på finska; medan ännu för 20 år sedan, hvarje ämbetsman, hvarje student, öfver hufvud hvarje bildad människa i Finland endast på svenska kunde uttrycka allt hvad som hörde samman med den högre odlingen, finnes det nu en betydande mängd studeradt folk, som blott med svårighet kan använda svenskan och som betrakta den blott som ett i skolan af nödtvång nödtorfteligen inlärdt språk. Att detta är en kolossal förlust, som icke lätt kan uppvägas genom nya eröfringar för svenska språket, om sådana öfver hufvud längre stå att göra, behöfver icke närmare utläggas.

Men finskan är icke den enda motståndare, som i Finland motarbetar svenskan: ryskan är en annan, på sitt sätt ännu mäktigare. Den framgång ryskan haft under det nittonde seklet är något i språkens utbredningshistoria enastående. Från att vid århundradets början hafva varit ett förbisedt och ringaktadt språk, som icke en gång användes af det ryska rikets egna statsmän, står det i början af tjugonde seklet såsom en makt, som med våldsam kraft tränger framåt och till och med såsom kulturspråk gör anspråk, om också ännu utan vidare framgång, på jämbördighet med Västeuropas s. k. stora kulturspråk. Med ukasernas och den politiska eröfringens makt har det trängt polskan och tyskan tillbaka, har vida öfverskridit Weichsel och står segrande ända vid Njemen. Och det har vunnit dessa framgångar dels såsom påtvingadt officiellt språk inom det ryska rikets alla delar, dels genomett raffineradt skoltvång, som i Polen och Östersjöprovinserna icke ens tillåtit privatundervisning på annat språk än ryska. Med dessa medel skall tvifvelsutan ryskan äfven i Finland, om ock långsammare än annorstädes, tränga framåt och göra eröfringar på det svenska språkområdet. Till det yttre har den ju redan trängt långt; sedan juli 1900 är ryskan faktiskt det högsta officiella språket, det språk som alla tjänstemän och i det offentliga lifvet anställde måste förstå, i hela Finland, från Viborg till Torneå — detta Torneå, som ligger på den svenska sidan om Torneälfven!

Intrången på svenskans språkområde hafva alltså under det gångna århundradet ingalunda varit få, äfven om utvidgningarne och vinsterna också varit betydande. Och farorna, som nu hota, äro både inre och yttre och af mångskiftande art, såsom af det föregående torde hafva framgått. Analysen af denna utveckling under det gångna seklet och den nuvarande ställningen torde emellertid också gifva anvisning på de punkter, där arbetet framför allt behöfver verksamt gripa in för skapandet af en ljusare och mera tryggad framtid åt vårt svenska språk.

*

V.

En natt för några år sedan satt jag under väntan på snälltåget till München på järnvägsrestauranten vid Hofs station, gränsstationen mellan Sachsen och Bayern, och kom därvid i samspråk med en badisk Gymnasiallehrer, som drack sitt öl vid samma bord. Såsom varande från kronprinsessan Viktorias fädernesland intresserade han sig äfven något för Sverige och frågade mig om ett och annat. Tillfälligtvis kom han äfven att betrakta min rundresebiljett, hvars upp- och nedvända svenska baksida i Stockholm noggrannt öfverkorsats med tjocka blåa kritstreck, för att hvar och en riktigt skulle kunna se, hvilket föraktligt språk det svenska är. Mellan de blåa strecken upptäckte han dock ett eller annat svenskt ord och kunde icke nog uttrycka sin förvåning, att man alltså bådeskref och tryckte på »den svenska dialekten». »Men naturligtvis tala väl alla bildade i Sverige sinsemellan ordentlig tyska, och tyskan är ju dock det officiella språket?» Jag sökte, så godt jag kunde, göra klart för honom, att »den svenska dialekten» var ett så högt utveckladt kulturspråk som något och lika officiellt i Sverige som tyskan i Baden, men jag har det intrycket, att den gode gymnasieläraren, om han mot förmodan minnes vårt sammanträffande, än i dag är öfvertygad, att jag tillät mig en grof drift med honom där borta på Hofs järnvägsstation . . .

Denna lilla historia, i hvilken hvarje bokstaf är sann och som jag under mitt vandrings- och reselif i främmande land mångfaldiga gånger sett upprepas, synes mig vara synnerligen betecknande. Ett kulturspråk, som faktiskt har ett språkområde af 16 millioner människor, är så okändt, att man i de närmaste grannlanden till och med i bildade kretsar betviflar dess existens! Men huru skulle det kunna vara annorlunda? Medan individer af andra nationer

äro stolta öfver att få använda sitt eget språk, glädja vi oss öfver att kunna få visa vår mer eller mindre uppdrifna färdighet i att begagna andras. Våra vetenskapsmän äflas att skrifva sina arbeten på främmande språk; när helst vi sända en adress eller ett telegram till en utländsk korporation eller enskild person, är det alltid på ett främmande tungomål; uppträda vi själfve utomlands, faller det oss aldrig in att söka begagna vårt modersmål, äfven där man kunde kräfva dess förstående, utan vi dölja det i stället så mycket som möjligt. Går man på de till ej obetydlig del af svenske resande befolkade gatorna i Berlin, ser man öfverallt i butikfönstren anslag om att icke blott tyska, engelska och franska utan äfven polska och ryska talas, men inskriptionen »Här talas svenska» har jag icke lyckats upptäcka på mer än tvenne relativt obetydliga butikers fönster i hela staden — och dock finns det intet språkområde, som proportionsvis, ja kanske äfven absolut taget, sänder dit så många turister och andra resande som det svenska. En svensk bok ser man knappt någonsin i en bokhandel utanför Norden; söder om Berlin äro svenska tidningar sällsynta företeelseräfven på de mest mondäna kaféerna och hotellen, söder om München träffar man dem så godt som aldrig. Är det underligt, att man under sådana förhållanden äfven i ganska näraliggande länder betviflar till och med existensen af vårt svenska språk?

Skadan är måttlig, invänder kanske någon. Och klart är ju, att i och för sig kan det vara skäligen likgiltigt, om utlänningen behagar taga någon notis om vårt språks existens eller icke. Men för vår egen ställning såsom ett andligt och politiskt självständigt folk, är det icke alldeles likgiltigt. Det kan tvärtom en gång komma den dag, då det är af den yttersta vikt, att Västeuropa vant sig så mycket som möjligt vid att betrakta oss som ett säreget folk med egen odling, egna möjligheter att föra den framåt, egen rätt att lefva sitt lif och en egen stämma i världen. Därför är det ingen obetydlig sak, att då och då också vårt språk, »vår andes stämma i världen», låter höra och se sig därute. Och för vår egen ställning till vårt språk är det af genomgripande betydelse; lika väl som det svenska språkets nuvarande undanskjutna ställning ute i världen till icke obetydlig del beror på vårt eget underskattande af detsamma, lika väl skulle också en ändring i dessa skenbart obetydliga omständigheter öka vår egen aktning och vår omsorg om detsamma. Ty som bekant kan blott det, som är kändt och erkändt i utlandet, ådraga sig någon omsorg och uppmuntran hemma i Sverige.

Lika litet som vi böra öfverskatta detta rent yttre häfdande af modersmålet, lika litet böra vi därför underskatta detsamma. Svenskar så väl från Sverige som Finland resa ju mycket och gärna i utlandet, och hvarje resande har tusende tillfällen att häfda sitt modersmål och gifva det en om ock blygsam plats ute i världen. Resande engelsmän och tyskar hafva uträttat storartade ting för sina respektive språk. Svenska tidningar och tidskrifter skulle stå till buds på betydligt flere platser i Europa, om blott svenske resande toge som regel att på alla hotell och kaféer efterfråga sådana. Det händer nu nästan aldrig, att så sker, och följden är, att äfven på platser, där en stark nordisk resandeström pulserar,finnes sällan eller aldrig en svensk tidning att tillgå, medan man finner schweiziska, holländska, belgiska, spanska och rumäniska! En svensk frågar aldrig efter »Svenska Dagbladet» eller »Dagens Nyheter» eller »Göteborgs Aftonblad» eller »Hufvudstadsbladet», utan sannolikt frågar han efter »Berliner Tageblatt». Och därför — och af många andra liknande skäl också för resten — passera svenskarne i utlandet såsom tyskar eller någon gång såsom engelsmän, och svensk nationalitet och svenskt språk existera icke.

I sammanhang härmed torde böra påpekas den viktiga roll, som de skandinaviska föreningarne i utlandet spela för bibehållandet af modersmålet hos utomlands bosatte svenskar och såsom anknytningspunkter för de skandinaviska språkens häfdande i vida världen. Flertalet af dessa föreningar fresta tillvaron under särdeles brydsamma ekonomiska förhållanden; några få hafva ett obetydligt underhåll från hemlandet, de flesta stå alldeles utan sådant. Såväl staten som enskilda mecenater skulle här med, relativt taget, försvinnande små bidrag kunna uträtta ovärderliga ting för modersmålets häfdande i främmande land.

Ett önskemål, hvars realiserande väl torde förutsätta inrättandet af en fast organisation för det svenska språkets bevarande och utbredande, men som, om det förverkligades, skulle blifva af oerhörd betydelse, vore svenska skolors inrättande här och där på främmande språkområden. Det är allom bekant, hvad de franska skolorna utanför Frankrikes gränser uträtta för det franska språkets spridande. Och de få skolor här hemma i Sverige, t. ex. slöjdkursen vid Nääs, som gjort något för att blifva internationellt besökta, bidraga icke obetydligt till kännedomen om svenska språket i utlandet — hvar och en, som besökt dem, medför hem en förmåga att läsa och

begripa svensk litteratur, något som härvidlag är det hufvudsakligaste. Vår svenska kultur är tillräckligt innehållsrik och särskildt på den lägre undervisningens område är vår pedagogiska utveckling så hög och erkänd, att en eller annan välskött svensk skola i utlandet säkert skulle kunna påräkna besökare, alldeles oafsedt att sådana skolor blefve det enda tänkbara medletför bevarande af de utomlands bosatte svenskarnes barn åt svenskt språk och speciellt svensk odling.

Ett särskildt kapitel förtjänade också den svenska bokhandelns förbindelser med den utländska. Dessa kunna uttryckas med ett tal, som står noll synnerligen nära, så snart det är fråga om svenska litteraturalsters spridning till utlandet. Att här mycket af likgiltighet är försummadt, därom råder intet tvifvel; men till stor del beror nog den svenska bokmarknadens dekadans i utlandet på de därstädes boende eller resande svenskarnes likgiltighet för svensk litteratur samt icke minst på våra vetenskapsmäns slafviska begär att skrifva »på utländska» och att helst äfven — o höjd af lycka! — få en tysk förläggare.

Från åtskilliga andra synpunkter skulle man ytterligare kunna framhäfva vikten och möjligheten af att utåt och utom det svenska språkområdet häfda modersmålets existens och anseende såsom kulturspråk. Alla dessa åtgärder komma emellertid att gifva sig själfmant, så snart modersmålets utveckling *inom* det egna språkområdet kommit på rätt spår och ernått den önskliga farten. De första och viktigaste ansträngningarne hos den, som på allvar vill verka en fosterländsk gärning för det svenska språkets framtid, bör därför riktas at detta senare håll. Ett verkligt aktivt arbete utåt och inåt blir möjligt, först då alla svensktalande blifvit genomträngda af medvetandet att deras språk är ett lika fint och lika berättigadt kulturspråk som hvarje annat och att hvarje ärligt kulturarbete på modersmålet och för modersmålet är den bästa insats de själfva kunna göra för den allmäntmänskliga odlingen, likavisst som individualitetens utveckling af alla anlag och möjligheter bäst gagnar det allmännas allsidiga framåtskridande.

VI.

»Låt oss nu gå till oss själfve. Har det blifvit sagdt åt vår svenska allmoge: du skall älska ditt modersmål! med en sådankraft och en sådan värme, att dessa ord trängt in i människornas sinnen öfverallt, där svenskt tungomål talas? Nej!...

Enhvar, som arbetar i den svenska folkbildningens tjänst, måste, om han vill göra sin plikt gent emot den befolkning i hvars midt han verkar, hafva modersmålets sak för ögonen vid sidan af fosterlandets. Kärleken till modersmålet är källan till folkets andliga kraft. Där den saknas, där förmågan att fatta den anda, som genomgår modersmålets litteratur, brister, där blir undervisningen aldrig till varaktigt gagn.»

Dessa gyllene ord, som uttalats af Arvid Mörne i en uppsats »Om förfinskningen af vår svenska landsbygd och folkbildningsarbetet därstädes»,Finsk Tidskrift, oktober 1900, sid. 238 o. 241 f. har sin fulla giltighet inom hela det svenska språkområdet, i Uppland och Västergötland likaväl som i Nyland eller Missouri. Det tyckes ligga i hela den svenska rasens lynne, oafsedt hvar den är bosatt, en benägenhet att vårdslösa modersmålets betydelse, om densamma icke särskildt inskärpes — det är den svenska rasens benägenhet för allt främmande öfver hufvud och underskattande af allt eget, som här ånyo framträder. Lika viktigt som konstaterandet af detta bedröfliga lyte är, lika visst är det, att det svenska språkets stora framtidsmöjligheter äro betryggade, blott om kärleken till detsamma och medvetandet om dess djupt ingripande betydelse för hela den svenska rasens odling och fortbestånd trängt ned till de djupa lagren af det svenska språkområdets befolkning. Blott om alla lager af den svenska rasen förstå, att modersmålet är den lifsluft, hvari de andas, och ger dem den enda andliga näring, hvari de fullt kunna trifvas och utvecklas, först då är svenska språkets framtid i dess rätta mening betryggad. Och först om utvecklingen går i den riktningen, att intet annat språk är till större nytta för den enskilde eller bjuder honom större resurser, först då är modersmålets ställning i dess gränsmarker tryggad ocn möjligheten för dess vidare utbredning gifven. Målet blir alltså dels att göra det svenska språkets resurser så mycket som möjligt tillgängliga för hvar man — man älskar verkligt blottdet, som man verkligt känner — dels att så mycket som möjligt utveckla

detta språks resurser, så att fasthängande vid modersmålet ger hvarje svenskspråkig de största utvecklingsmöjligheterna och dess inlärande bereder en utomstående den största möjliga nytta.

Det är svårt att säga, i hvilketdera af dessa två hänseenden vi svenskar syndat mest — visst är, att vi i bägge afseendena dagligen och stundligen begå både öfverträdelse- och underlåtenhetssynder af ödesdiger betydelse. Låt oss emellertid nu först skärskåda saken från den ena af dessa synpunkter.

Att göra det svenska språkets resurser så vidt möjligt tillgängliga för hvar man och därigenom göra språket själft älskadt var alltså det första målet. Huru vi nu allt från början i det fallet bete oss, torde vara ganska kändt. I en liten skrift har prof. Cederschiöld för icke så länge sedan påpekat, hurusom man redan i småskolan börjar arbetet att förstöra barnets modersmål, göra det tryckta ordet obegripligt och i menige mans föreställning vidga klyftan mellan det talade ordet och det skrifna, mellan hvardagsspråket och det »bildade» språket. Vi hafva kommit därhän i motsatsen till själftillräcklighet, att vi icke ens kunna på vårt eget språk åstadkomma en läsebok för småbarnsskolan, utan öfversätta en sådan från tyskan och det icke till svenska utan till denna vidriga tysk-svenska, som snart trängt in öfverallt. Huru skall ett folkets barn kunna förstå, att det äger ett modersmål, som är ande af dess egen ande och grundtonen i dess eget väsen, om den första lektyr det möter på detta modersmål är för barnet lika främmande till form som innehåll? Vår vårdslöshet i behandlingen af modersmålet och vår af lättja och missaktning orsakade benägenhet att tillsnörkla och förtyska detsamma straffar sig aldrig fruktansvärdare än då det gäller folklig lektyr och i synnerhet barnlektyr. Skrif ett språk för folket och i synnerhet för barnen, som är enkelt, lättfattligt och så likt det naturliga språket som möjligt! - det är den maning, som står öfver porten till den helgedom, där vårt språks framtid gömmes.Denna fordran är stor och oeftergiflig redan midt inne i det svenska språkområdets kompaktaste delar, dess åsidosättande är en dödssynd på gränsmarkerna, där svenskan kämpar med ett annat språk, i Finland, i Amerika. »Du skall älska ditt modersmål, ty blott det kan göra dig till en hel människa!» — denna lefnadsregel bör läraren inskärpa hos hvarje barn, som gifves honom att uppfostra; men huru skall barnet kunna fatta kärlek till modersmålet, om den lektyr, som bjudes, är främmande och omöjlig till formen samt dessutom — såsom ofta är fallet — intresselös och pedantisk till innehållet?

Redan barnet borde också tydligt få se, huru mycket till nytta och glädje som modersmålet har att bjuda. Äfven folkskolebarnet bör få väckelse att läsa något af det vackra och värdefulla, som finnes skrifvet på modersmålet, och i de allmänna läroverken borde detta vara en af de allra viktigaste bildningsuppgifterna. I stället lyckas man ofta i skolorna att väcka afsmak för de stora, klassiska verken på svenska; själf har jag ett lifligt intryck af den afsky jag som skolpojke fick både för »Frithiofs saga» och »Fänrik Ståls sägner», sedan man fått »ta ut satsdelarne» i Torpflickan eller genomgå språkfelen i Baldersbålet, andra ännu värre saker att förtiga, och först som mogen man kunde jag återfå möjligheten att njuta af dessa pärlor i modersmålets litteratur. Då dylikt händer med den »lycklige», som både får taga studentexamen och litet mera, huru skall det icke då i motsvarande fall te sig för den, som får nöja sig med den vanliga folkskolebildningen?

Men dessutom bör en annan sak skarpt hållas i ögonsikte: modersmålet kan aldrig verkligt blifva något för folket och helt blifva hela folkets egendom, så länge svenskarne delas i två klasser genom ett af de befängdaste bland alla »streck» — rättstafningsstrecket. Svenskarne kunna nämligen, som bekant, indelas i två grupper: den mindre, som kan något så när hjälpligt stafva sitt modersmål, och den omätligt större gruppen, som icke kan det. Rättstafningsfrågan har skärskådats från mänga synpunkter; den viktigaste och afgörande synes mig vara den, att den nuvarandeoefterrättligheten beröfvar den stora massan svenskar den härligaste af deras nationella möjligheter: den att växa hop med modersmålet och att obehindradt kunna i skrift använda detsamma. Knappt våra allmänna läroverk förmå meddela sina alumner förmågan att stafva rätt — staffel förekomma ganska ofta i »studentskrifningen» — och våra folkskolor lyckas naturligen därmed sällan eller aldrig. Och så står den stora massan af svenska folket främmande för sitt modersmål, afskild från möjligheten att använda detsamma under lifvets växlande kraf, ja, har i detsamma rent af fått en social skiljemur — modersmålet har blifvit något särskiljande, i stället för att det skulle vara det stora enande, sammanhållande elementet i den svenska rasen. Den, som arbetar på en stafningsreform, arbetar på tryggandet af modersmålets framtid.

Det kunde tyckas, som om det skulle vara en lätt sak att stärka, trygga och utbreda det språk, som tillhör den mest läs- och skrifkunniga befolkning i världen. Men ortografien sörjer för att det blir både si och så med skrifvandet, och våra bokförhållanden göra att det inte blir så helt med läsandet heller. Vi hafva ju på sista tiden fått ganska godt om s. k. folkskrifter till relativt billiga priser, men blifva de också verkligen i nämnvärd utsträckning lästa? Numerären af de upplagor, hvari de utgå, gifva ett ganska klart och bestämdt nej till svar på den frågan. Och har den stora massan af vår svenska befolkning någonsin läppjat på ett grand af den härliga och allmänfattliga litteratur, som svenska språket dock äger? Den, som har tyska till modersmål, kan för 20 pfennig få ett af sin litteraturs mästerverk eller ett urval af en stor skalds dikter eller annan god litteratur, men hvad får en svensk i den vägen för 20 öre? Tid efter annan dyker idén upp att i vackra och värdiga »skillingstryck» sprida det bästa vi äga på svenska till folkets djupa lager, men däraf blir aldrig annat än förslag, först och främst emedan vi sakna en organisation med tillräckliga resurser för att sätta en dylik plan i verket. Och en dylik organisation åter saknas, emedan det finns så få, somverkligen riktigt och djupt fattat dess betydelse och vidden af det värf den skulle hafva att utföra.

Oändligt mycket vore ytterligare att säga om behöfliga åtgärder för tillgodogörandet af svenska språkets resurser för så vida lager som möjligt; sockenbibliotekens pånyttfödelse, läsestugor, sångföreningar, prisbillig jordbruks- och yrkeslitteratur på svenska, den svenska bokhandelns upparbetande i Amerika o. s. v. - se där blott några få af alla de vägar, på hvilka det svenska språkets rika resurser kunde göras mera tillgängliga för det svenska språkområdets alla medlemmar och på samma gång en stor och säker framtid beredas åt modersmålet, i samma mån som det växte samman med folkets hela lif och blefve den dagliga häfstången både för dess nytta och dess nöje.

För genomförande af allt detta är det emellertid först och sist nödvändigt att arbeta på en närmare och oafbruten andlig förbindelse mellan det splittrade språkområdets skilda delar. Denna förbindelse är för närvarande i vissa fall synnerligen svag. Mellan Finlands och Sveriges svenskar är ju det kulturella sambandet ganska starkt och någorlunda väl bibehållet, ehuru äfven där mycket vore att ytterligare önska, men däremot är förbindelsen med svenskarne i förskingringen och främst med svensk-amerikanerna alldeles för svag, ja, nästan alldeles försummad. På sista tiden har man ju hemma i Sverige här och hvar fått upp ögontn härför, men mellan ord och handling är det som bekant ganska långt och knappt någon praktisk och verksam åtgärd är ännu vidtagen. Ett är visst: blott en nära språklig och kulturell förbindelse med svenska språkområdets centralland, Sverige, kan hos svensk-amerikanerna bibehålla och utbreda det svenska modersmålet. En ordentlig, stor och förstklassigt skött svensk bokhandel i Chicago vore härvid första steget; studiestipendier för svensk-amerikaner i Sverige, täta inbördes besök mellan Amerikas och hemlandets svenskar, ett eller annat gemensamt kulturföretag, uppmuntran af svenska skolor i trakter med numerärt svag svensk befolkning o. s. v. vore därnäst åtgärder af stor betydelse.För öfrigt är det äfven på närmare håll, som det svenska språkets gränsmarker och spridda språköar behöfva understöd och uppmuntran. Ett och annat har därvid på sista tiden börjat göras. Den svenska folkhögskolan i Tornedalen — svenska språkets yttersta utpost i norr — har ändtligen blifvit föremål för några mecenaters välvilja, och svenskarne på Nuckö och i Gammalsvenskby hafva genom enskildt initiativ erhållit små bidrag till sockenbibliotek eller annan undervisning. På svenskarne i Finland hvilar ju främst skyldigheten att bevaka svenskans intressen på den långa språkgränsen därstädes; Arvid Mörnes ofvan citerade artikel ger en klar inblick i hvad där försummats och hvad där ännu kan godtgöras. Öfverallt gäller det här såsom annorstädes att så göra det svenska modersmålets resurser tillgängliga för alla och värdefulla för alla, att öfvergifvande af modersmålet skulle blifva en verkligt kännbar förlust för den enskilde.

VII.

Men jämsides med detta utbredande af modersmålets resurser inom språkområdets djupa lager måste gå ett oafbrutet arbete på utvecklandet af modersmålets resurser inom den högre kulturen. Det förra arbetet har föga utsikt att nå ett tillfredsställande resultat, om det icke stödjes af och får framgå som en följd af det senare. Det

blir i längden ett lönlöst värf att hos de djupa folklagren väcka känslan af modersmålets nytta och helgd, om den högre kulturens målsmän visa det samma sin ringaktning och icke i stället ärligt sträfva att så vidt möjligt göra modersmålet i allo jämbördigt med de öfriga kulturspråken.

I detta fall är det för närvarande ytterst sorgligt beställdt. Vanligtvis nödgas den, som vill fortsätta sina studier, sedan han lämnat skolbänken, att också lämna sitt modersmål. Knappt för de lägsta förberedande examina finnas användbara läroböcker eller handböcker tillgängliga på svenska och, om man undantager ämnetsvensk historia, gäller det såsom regel, att alla högre studier i Sverige bedrifvas pa främmande språk: hastigt och säkert blir hela vår uppblomstrande högre kultur utländsk och hindras utvecklingen af en säregen svensk odling, präglad af svensk individualitet. Blott den, som riktigt gjort klart för sig, hvad det betyder för den allmänmänskliga odlingen, att hvarje nationalitet med utvecklingsmöjligheter får helt utveckla sig själf och helt utföra den »själfhäfdelse», om hvilken man beträffande den mänskliga individen för närvarande så mycket talar, blott den kan känna den tillbörliga harmen och smärtan öfver, att den svenska nationaliteten för hvar dag som går håller på att utplåna sin individualitet på den högre odlingens område och förverka sin förstfödslorätt.

Allt från början vänjes den blifvande bäraren af svensk odling, han må sedan studera vid ett universitet eller ett af våra fackinstitut eller på egen hand, att söka all högre kunskap på främmande språk, företrädesvis tyska; hans tankegång blir främmande och mister sitt nationella särmärke, hans möjligheter till självständigt arbete i djupaste mening förminskas och hans insats, huru stor den än må blifva, blir alltid både till bredd och djup mindre än hvad den under andra förhållanden skulle kunnat blifva. Ty ingen får utan skada sin natur förvanskad.

Och huru skall den sanna aktningen för och kärleken till modersmålet kunna alstras och utvecklas hos studenten, den blifvande representanten för högre svensk odling, då han genomgående vänjes vid att söka all bildning pa främmande språk och därmed betrakta modersmålet såsom ett andra eller tredje klassens språk? Tyst eller öppet inpräglas satsen, att blott det, som skrifves på tyska, är sant och nytt, och jag vet af egen erfarenhet, huru det fordras åratals kamp och strid för att komma därhän, att man lyckas emancipera sig från denna skändliga fördom. Men tack vare allt detta håller också för närvarande vår svenska odling på att öfvergå till ett annex af den tyska; af tyskarne själfve betraktas den redan så, och i själ och hjärta hafva ett stort antal svenskar samma mening, om de också af vissa hänsyn ännu sky att uttala den.Huru sorgligt vår kulturpolitik i många afseenden blifvit ledd, framgår icke minst af detta bedröfliga förhållande. Kanske skulle det behöfvas några tusen kronors anslag om året till tryckning af vetenskapliga handböcker och till nya upplagor af sådana, men ingen bryr sig om ens att föreslå försöket med ett så lättköpt botemedel. Att det icke fattas våra vetenskapsmän lust och förmåga att utgifva dylika handböcker, är säkert. Den i en betydande del af Europa använda läroboken i medicinsk kemi är, för att taga ett exempel, författad af en frejdad Upsala-professor; ursprungligen utkom den på svenska, blef sedan på grund af sina ypperliga egenskaper öfversatt till främmande språk och utkom på tyska i nya reviderade upplagor — så blef den svenska upplagan föråldrad, och de svenska studenterna läsa nu sin egen lärares bok på tyska! Här skulle ett litet bidrag till tryckningen af en ny svensk upplaga varit synnerligen väl använda penningar.

Det finnes i detta afseende för öfrigt exempel, som äro rent af nationellt förnedrande. Den enda handbok i fornsvensk grammatik, som finnes och som användes vid våra universitet för studiet af vårt eget modersmåls historia, är författad af en svensk professor, men utgifven — i Tyskland och på tyska! Samma är förhållandet med andra från samma håll komna läroböcker i nordiska språk, och en icke obetydlig del af den vetenskapliga litteraturen om vårt modersmål är likaledes affattad på tyska. Icke ens sitt eget modersmål kan den studerande få studera på modersmålet — göres oss mera vittne behof, att hela denna riktning är på tok?

För resten är det intet tvifvel underkastadt, att icke blott de vetenskapliga handböckerna nödvändigt borde affattas på svenska utan äfven en stor del af de vetenskapliga specialforskningarna kunde offentliggöras på modersmålet. Att så icke sker, torde i allmänhet vara orsaken till den ringa samhörighet som svensk eller skandinavisk vetenskap inom sig äger — huru skulle i våra dagar en nationell vetenskaplig skola kunna uppstå bland vetenskapsmän, som rata nyckeln till den nationella individualitetens utveckling, modersmålet? Dock detta är ett kapitel, hvarpå jag här icke kanutförligare inlåta mig, men till hvilket jag hoppas snart få återkomma på

annat ställe i en uppsats om den svenska vetenskapens förtyskning

Det är redan påpekadt, hvilken ödesdiger betydelse för svenska språkets befästande inom språkområdets djupa lager detta åsidosättande af detsamma på odlingens höjder måste äga. Det är ödesdigert också för svenskans ställning utåt. Synnerligen belysande är i detta fall ett yttrande, som jag för icke så länge sedan hörde en fennomansk kulturpolitiker fälla på tal om svenskans ställning såsom undervisningsämne i Finlands högre finskspråkiga skolor. »Nyttan för en finsk student», så föllo hans ord, »af att kunna svenska är skäligen minimal, ty när han skall fortsätta sina studier måste det i alla fall ske på tyska eller franska eller något annat språk — på svenska fins ju just ingenting att studera!» Tyvärr låg det en betydlig sanning i hans ord — vi själfve studera ju heller inte på svenska! Blott om svenska språket blir bäraren af den högre odlingen, blott då förmår det att i Finland, i Amerika och öfverhufvud utåt häfda sin ställning och sin framtid.

*

VIII.

Flerfaldiga gånger har i denna uppsats påpekats, att enda möjligheten för ett snabbt och effektivt tillvaratagande af det svenska språkets intressen inåt och utåt är bildandet af en stor, kraftigt och målmedvetet ledd organisation, omfattande hela det svenska språkområdet.

Större språk än vårt hafva tagit sin tillflykt till detta medel och af dess användande rönt enorma fördelar. Med hvilken energisk kraft och storartad framgång »Alliance française» verkar för det franska språkets yttre utbredning och inre befästande, är ju väl kändt äfven hos oss. Mindre bekant är däremot här uppe i Norden, hvad det nationella sällskap, som bär den storenationalskalden Dante Alighieris namn, uträttar till italienska språkets fromma. Till närmaste ändamål har sällskapet att bevaka italienskans intressen utanför konungariket Italiens gränser — italienskan har ju i Österrike och Sydamerika i mångt och mycket liknande motigheter att kämpa med som svenskan i Finland och Nordamerika — men genom sina filialer Italien rundt verkar detta sällskap äfven i den inhemska bildningens intresse och utgör en ingalunda oväsentlig faktor för sammanhållandet af den socialt och politiskt så starkt splittrade italienska nationen. Öfverhufvud är det just det stora hos dylika organisationer, att de kunna till gemensamt arbete sammanföra personer af diametralt motsatta åskådningar i allt annat, blott de äga detta enda: kärlek till modersmålet och intresse för dess framtid.

I ett sådant arbete skulle vi svenskar väl behöfva enas; kanske skulle denna andliga försvarsfråga kunna sammanföra oss, som sorgligt nog icke kunde enas i arbetet på Sveriges materiella försvar. Och en sådan organisation skulle dessutom samla och ena hela det svenska språkområdet kring skyddandet af dess stora gemensamma egendom: modersmålet.

En sådan organisation skulle naturligen hafva den tvåfaldiga uppgiften, att igångsätta och befordra arbetet för svenska språkets framtid samt att anskaffa de för detta ändamål nödiga medlen. Genom låga årsafgifter skulle den söka att skaffa så stora massor af svenskar som möjligt till medlemmar, och genom en kraftig och intresserad styrelse, hos hvilken naturligen det hufvudsakliga arbetet komme att koncentrera sig, skulle den rikta sin samlade kraft mot alla de punkter, där modersmålet vore i inre eller yttre afseende hotadt.

Efter hvad förut sagts, behöfver jag icke här med någon större utförlighet uppdraga linierna för en dylik förenings verksamhet. Den skulle understödja med råd och dåd hvarje företag till modersmålets båtnad, lika väl en småskolas upprättande i en gränsmark som en vetenskaplig handboks utgifvande på svenska, utbredandet af god och lättfattlig litteratur bland folkets djupalager lika väl som befordrandet af sambandet mellan Sverige och svenskamerikanarne. Den skulle ständigt hafva ett öppet öga för allt, som kunde göras till svenska språkets yttre förkofran och inre växt.

Under målmedveten ledning skulle en dylik organisation redan på jämförelsevis kort tid kunna uträtta ting af beståndande värde för det svenska språket och den svenska nationaliteten. Måtte den dag icke vara alltför långt

aflägsen, då den verkligen kommer till stånd! Till dess är det hvars och ens plikt att för det stora målet göra allt hvad den enskilde förmår, väcka den allmänna opinionen till insikt om huru mycket som här står på spel, väcka samhörighetskänslan inom det svenska språkområdet, väcka själfbevarelsedriften hos den svenska nationaliteten.

Ljus och tryggad är svenska språkets framtid först den dag, då hos det svenska folket det medvetandet blifvit fast rotadt, att modersmålet är innerligt och oupplösligt förbundet med folkets hela lif och i djupaste mening är dess andes stämma i världen.*Ur pressen:*

N:o 18.

De mindre nationernas uppgift och betydelse. Af Professor *Rudolf Eucken*. **Ryska statsteorier och finskt statslif.** Af Professor *W. Van Der Vlugt*. **Den militära frågan i Finland.** Af General *F. W. Schauman*. Pris 75 öre.

I sista häftet af den väl redigerade skriftserien “I Vår Tids Lifsfrågor“ förekommer en särdeles läsvärd uppsats af Professor R. Eucken.

Svenska Dagbladet.

Denna skriftserie har att påräkna bidrag från ett flertal framstående författare samt behandlar städse på ett sakrikt och intressant sätt aktuella frågor, hvarför densamma med bästa skäl kan rekommenderas åt den läsande allmänheten.

Barometern.

Af den välkända skriftserien I V. T. L. har årets första häfte egnats åt det nuvarande Finlands stora lifsfråga och man bör vara utgifvaren tacksam för detta goda grepp. — — — Öfver hela Skandinavien skall säkert det innehållsrika häftet läsas med intresse och tillfredsställelse.

Nya Dagligt Allehanda.

Vi tillåta oss fästa våra läsares uppmärksamhet på denna förträffliga skriftserie, hvilken under de 4 år den hittills utgifvits meddelat en stor mängd ypperliga artiklar i skilda ämnen af de mest framstående in- och utländska författare.

Kristianstads Läns Tidning.

Häftet innehåller trenne läsvärda och hvar i sitt slag förträffliga uppsatser.

Stockholms Dagblad.

N:o 19.

Om Milissystem och milistrupper. Af Öfverstelöjtnant *H. Jungstedt*. Pris 75 öre.

En mera kraftfull och sakrik bevisföring *för* en krigsbildad värnpliktshär har från denna synpunkt hittills icke framkommit i vårt land.

Göteborgs Aftonblad.

Broschyren . . . hvilar på ett omfattande studium af modern krigshistoria och moderna slagfält.

Norrköpings Tidningar.

Den kan sättas som mönster för en populariserande skrift inom hvilken vetenskap som hälst. Efter ett noggrant studium af den sakliga, innehållsrika och synnerligen talangfullt skrifna lilla afhandlingen . . .

Nya Dagl. Allehanda.

N:o 20.

Bibelkritiken och Religionshistorien. Af Professor *Auguste Sabatier*. Pris 50 öre.

Föredraget är troligen ett af den berömde vetenskapsmannens sista offentliga uttalanden i den viktiga frågan om bibelkritikens inflytande på religionshistorien. Den klara och öfverskådliga framställningen skall helt visst läsas med stort intresse och skänka icke ringa behållning i form af en riktigare syn på hithörande frågor. Den, som tagit kännedom om domprosten Personnes för ett år sedan i samma skriftserie utkomna förträffliga lilla skrift, “Bibelkritiken“, skall i Sabatiers föredrag finna det omfattande ämnet betraktadt från en något olika synpunkt och belyst från nya sidor.

Pastor Elis Schröderheim i *Svenska Dagbladet*.

*

Af I Vår Tids Lifsfrågor hafva utkommit:

N:o 1. **Om konfirmationens berättigande.** Af *Utgifvaren*. Pris 50 öre.

N:o 2. **Bönen i olika religioner.** En inblick i jämförande religionsforskning af *F. Max Müller*, Professor vid Oxfords Universitet. Pris 75 öre.

N:o 3. **Swedenborgs syner.** Af Pastor *Albert Björck*. Pris 25 öre.

N:o 4. **Om kyrkans bekännelseskrifter enligt svensk rätt.** En rättshistorisk undersökning af Professor *C. A. Reuterskiöld*. Pris 50 öre.

N:o 5. **Själslifvets Mystik.** En inblick i s. k. psykisk forskning af *William James,* Med. D:r, Professor i psykologi. Pris 50 öre.

N:o 6. **Om filosofiens betydelse för människan.** Af *Axel Hägerström,* Docent i praktisk filosofi. Pris 75 öre.

N:o 7. **Den religionsvetenskapliga kongressen i Stockholm 1897.** Af *Emil (???) Fehr*, Fil. D:r, och **Den svenske prästens humanistiska bildning.** Af *Vilh. Lundström,* Docent i latinska språket. Pris 75 öre.

N:o 8. **"De sju världsgåtorna".** Några ord om försöken att uppdraga oöfverstigliga gränser för naturforskningen. Af *Hj. Öhrvall,* Professor i fysiologi. Pris 50 öre.

N:o 9. **Om själens odödlighet.** Af Docent *Frans von Schéele*. Pris 50 öre.

N:o 10. **Rubbar den moderna bibelkritiken vår religiösa tro?** Af Professor *G. Klein* jämte diskussionsinlägg af Professorerna *Lundell* och *Öhrvall*, Docent *von Schéele* och Lektor *Bergström*. Pris 60 öre.

N:o 11. **Arbetarnes föreningsrätt.** Några synpunkter af Docent *Karl Hildebrand*. Pris 50 öre.

N:o 12. **Vetenskapernas bildningsvärden.** Af Rektor *S. Almquist* jämte diskussionsinlägg af Professorerna *Noreen, Lundell, Rudin,* Docenterna *Bensow, Hildebrand, Knös, Jägerskiöld, Reuterskiöld* m. fl. Pris 75 öre.

N:o 13. **Den fysiologiska döden och dess betydelse för lifvet.** Af Professor *Hj. Öhrvall*. Pris 50 öre.

N:o 14. **Böra vi sända våra barn i samskola?** Af Fröken *Lucina Hagman*, Rektor *S. Almquist,* Pastor *K. T. Broberg,* Rektor *Nat. Beskow* samt Högskolföreståndarne *T. Holmberg* och *L. Schröder*. Pris 75 öre.

N:o 15. **Den svenska och den danska nationalkarakteren.** Af Fru *Helen Nyblom*. Pris 40 öre.

N:o 16. **Bibelkritiken.** Af Domprosten *John Personne*. 2:a upplagan. Pris 75 öre.

N:o 17. **Allmän värnplikt: En lifsfråga för Sveriges folk.** Af *Lars Tingsten,* Öfverstelöjtnant vid Generalstaben. 3:e upplagan. Pris 50 öre.

N:o 18. **De mindre nationernas uppgift och betydelse.** Af Professor *Rudolf Eucken*. **Ryska statsteorier och finskt statslif.** Af Professor W. Van Der Vlugt. **Den militära frågan i Finland.** Af General *F. W. Schauman*. Pris 75 öre.

N:o 19. **Om milissystem och milistrupper.** Af Öfverstelöjnant och Chefen för Krigshögskolan *Hugo Jungstedt*. Pris 75 öre.

N:o 20. **Bibelkritiken och Religionshistorien** af Professor *Auguste Sabatier*. Jämte en minnesteckning öfver författaren af *E. Roberty*. Pris 50 öre.

N.o 21. **Om kristendomens väsen.** Inledningsföredrag till en diskussion på föreningen Minervas årssammanträde i Upsala 1901. Af Professor *V ??? Rudin*. Pris 50 öre.

N:o 22. **Skolans skiljande från kyrkan.** Af Professor *Hjalmar Öhrva.* **Den kyrkliga teologiens ställning till**

allmän religionshistorisk forskning och undervisning. Af Docent *Sydney Alrutz*.

N:o 23. **Våra läkares utbildning.** Af Professor *J. V. Hultkrantz*. Pris 75 öre.

Upsala 1902, Upsala N. T:s Boktryckeri-Aktieb.